

DANUTA STANULEWICZ

ORCID: 0000-0003-1792-3883

Uniwersytet Gdański

LITERATURA DLA DZIECI W JĘZYKU KASZUBSKIM: KSIĄŻKI I ICH CZYTELNICZY*

Klasyfikacja książek/utworów dla dzieci wydawanych po kaszubsku. Czytelniczy — dzieci uczące się języka kaszubskiego w szkole. Listy bestsellerów księgarni Kaszubska Książka i Księgarni Kaszubsko-Pomorskiej Czeć. Popularność książek w języku kaszubskim wśród czytelników korzystających z bibliotek w Gdańsku, Gdyni i Wejherowie.

SŁOWA KLUCZOWE: język kaszubski, język zagrożony, literatura dla dzieci, propagowanie czytelnictwa, listy bestsellerów, obserwacje bibliotekarzy

WPROWADZENIE

Kaszubszczyzna oficjalnie została uznana za język regionalny dopiero w XXI wieku, na mocy Ustawy z dnia 6 stycznia 2005 roku o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym¹. Jednak język ten ma długą tradycję

* Najserdeczniej dziękuję za pomoc, życzliwość i cenne informacje Paniom i Panom: dr Oldze Aleksandrowskiej (Uniwersytet Gdański), Andrzejowi Buslerowi (Księgarnia Kaszubsko-Pomorska Czeć), Annie Dunst (Wydawnictwo Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego), Renacie Gleinert (Kaszubskie Forum Kultury w Gdyni), Grzegorzowi Grzenkiewiczowi (Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Josepha Conrada-Korzeniowskiego w Gdańsku, Dział Regionalny), Annie Kałużniak (Miejska Biblioteka Publiczna im. Aleksandra Majkowskiego w Wejherowie, Wypożyczalnia dla Dzieci), Danucie Loewenau (Miejska Biblioteka Publiczna im. Aleksandra Majkowskiego w Wejherowie, Wypożyczalnia dla Dorosłych), Aleksandrze Majkowskiej (Kaszubskie Forum Kultury w Gdyni) oraz Hannie Sługockiej (Biblioteka Gdynia). Pani Annie Dunst jestem dodatkowo wdzięczna za pozwolenie na zamieszczenie w artykule zdjęć okładek wybranych książek opublikowanych przez Wydawnictwo Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego.

¹ Dz.U. z 2005 r. Nr 17 poz. 141; Internetowy System Aktów Prawnych, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20050170141> (dostęp: 24.07.2014). Zob. także między innymi: Grzędzicki (2005); Cybulski (2006).

literacką, sięgającą roku 1586, kiedy to luterański pastor Szymon Krofey opublikował w Gdańsku swój przekład pieśni religijnych z niemieckiego na kaszubski (*Duchowne Piesnie D. Marcina Luthera y ynßich nabożnich mężow Zniemieckiego w Sławieŝky ięzyk wilozone Przes Szymana Krofea, sluge słowa Bozego W Bytowie*). Zatem najstarsza udokumentowana odmiana kaszubszczyzny ma charakter religijny². Oprócz pieśni Krofeya w roku 1643 ukazał się drukiem *Mały katechizm Marcina Lutera* w przekładzie Michała Pontanusa (*Mały Catechism D Marcina Lutherá Niemiecko Wándalski abo Słowieŝki to jestá z Niemieckiego języká w Słowieŝki wystáwion y ná jawność wydan z Przydatkiem Siedm Psálmow Pokutnych krolá Dawida y inßych potrzebnych rzeczy: osobliwie Historiy Passiy nášzego Pána Jezvsa wedlug Ewángelistá Matthævßá y niektorych Piesn duchownych*).

Do dzisiaj w języku kaszubskim powstało wiele innych tekstów — w tym liczne o charakterze literackim³. Za ojca literackiej wersji tego narzecza uważany jest Florian Ceynowa (1817–1881)⁴, który oprócz tworzenia własnych tekstów zbierał i publikował bajki oraz przysłowia kaszubskie. Wśród innych, późniejszych literatów kaszubskich wyróżnić można między innymi Hieronima Derdowskiego (1852–1902), Aleksandra Majkowskiego (1876–1938), Franciszka Sędzickiego (1882–1957), Leona Heykego (1885–1939), Jana Karnowskiego (1886–1939), Jana Patocka (1886–1940), Stefana Bieszka (1895–1964), Aleksandra Labudę (1902–1981), Annę Łajming (1904–2003), Józefa Ceynowę (1905–1991), Bernarda Sychtę (1907–1982), Jana Trepczyka (1907–1989), Jana Rompskiego (1913–1969), Stanisława Pestkę (1929–2015), Alojzego Nagła (1930–1998) czy też Jana Drzeżdżona (1937–1992). Za najważniejszą powieść kaszubską uważa się *Žécé i przigodě Remusa. Kaszëbsczé zwiercadło (Życie i przygody Remusa. Zwierciadło kaszubskie)* A. Majkowskiego, wydaną po raz pierwszy w Toruniu w 1938 roku⁵.

W ostatnich latach ukazują się w języku kaszubskim coraz liczniejsze tomiki poezji i sztuki teatralne, a także powieści i komiksy. Wydaje się również coraz więcej tekstów literackich dla dzieci — nie tylko bajek i baśni o ludowej proweniencji, ale także współczesnych opowiadań fantastycznych i realistycznych oraz utworów dramatycznych i lirycznych.

Celem artykułu jest przegląd literatury dziecięcej w języku kaszubskim i charakterystyka jej czytelników, zwrócenie uwagi na inicjatywy popularyzujące

² O religijnej odmianie języka kaszubskiego zob. między innymi Popowska-Taborska, 2006; Treder, 2005; Sikora, 2009.

³ Literaturą kaszubską zajmują się liczni badacze. Zob. między innymi: Bądkowski, 2006, pierwodruk — 1959; Drzeżdżon, 1986; Linkner, 1996; Borzyszkowski, 2011; Kuik-Kalinowska, 2011; Kuik-Kalinowska, Kalinowski, 2017.

⁴ O Florianie Ceynowie pisali między innymi Bądkowski, 2006, pierwodruk — 1959, s. 13–17; Treder, 2006a.

⁵ Zob. między innymi: Linkner, 1996; Treder, 2006b, s. 156–158.

czytelnictwo, przeanalizowanie list bestsellerów dwóch księgarni sprzedających książki w tym języku oraz zaprezentowanie obserwacji bibliotekarzy z Gdańska, Gdyni i Wejherowa na ten temat.

KLASYFIKACJA KSIĄŻEK/UTWORÓW DLA DZIECI WYDANYCH W JĘZYKU KASZUBSKIM

Książki dla dzieci wydane po kaszubsku można sklasyfikować według następujących kryteriów: przeznaczenie, język (tylko po kaszubsku, dwujęzyczne, trójjęzyczne itp.), oryginał/przekład, a także nośnik/wersja (papierowa, dźwiękowa, elektroniczna) (zob. Stanulewicz, 2015a⁶). Pierwsze z tych kryteriów odróżnia utwory literackie od podręczników i innych materiałów dydaktycznych służących do nauki języka kaszubskiego (oraz innych przedmiotów szkolnych), którymi w tej części artykułu nie będę się zajmować. Z kolei pierwsze z nich można sklasyfikować według rodzajów i gatunków literackich, i od tego zacząć.

Kaszubskie publikacje dla dzieci to głównie baśnie i bajki, a także wiersze oraz dramaty i komiksy, a ostatnio pojawia się coraz więcej pozycji zawierających współczesne utwory fantastyczne i realistyczne. Poniżej przedstawię wybrane przykłady reprezentujące te kategorie. Bajki, baśnie i podania kaszubskie zbierane były od XIX wieku przez liczne grono ich miłośników, głównie pisarzy i językoznawców. Wiele z tych tekstów — w tym także te stworzone przez literatów — przedrukowano w późniejszych publikacjach (między innymi: F. Ceynowa, *Skôrb Kaszëbskosłowjnskjé mòwé*, 1866–1868; S. Ramułt, *Podania i opowieści ludu kaszubskiego*, 1893; G. Bronisch, *Kaschubische Dialectstudien*, 1898; F. Lorentz, *Teksty pomorskie (kaszubskie)*, 1924; B. Sychta, *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej*, 1967–1976).

Wśród tekstów wydanych po kaszubsku w drugiej połowie XX wieku (do roku 1989) znalazły się między innymi następujące zbiory bajek, baśni i legend: *Skarb i moc. Bajki puckie* (1975), *Bursztinowe serce* (1981), *Dobro zwycięża. Legendy z Kaszub i Pomorza* (1985) J. Ceynowy; *Nenka Roda i ji dzôłtzi* (1977), *Cëdówny wzérnik* (1979), *Dzëwczë i krôśniëta* (1988) — wszystkie wznowione w tomie *Bajki i bajeczki / Bôjczy i bôjeczcy* (2011, wydanie II w 2016 roku) — Alojzego Nagła; *Zakłëta stëgna. Bajki kaszubskie* w opracowaniu Jerzego Sampa (1985, wznowienie pod dwujęzycznym tytułem: *Zakłëta stëgna / Zaklãtô stëgna*, 2017). W tym okresie opublikowano zdecydowanie więcej zbiorów kaszubskich bajek i legend po polsku niż po kaszubsku⁷. Od roku 1989, a szczególnie już w XXI wieku, liczba tego typu

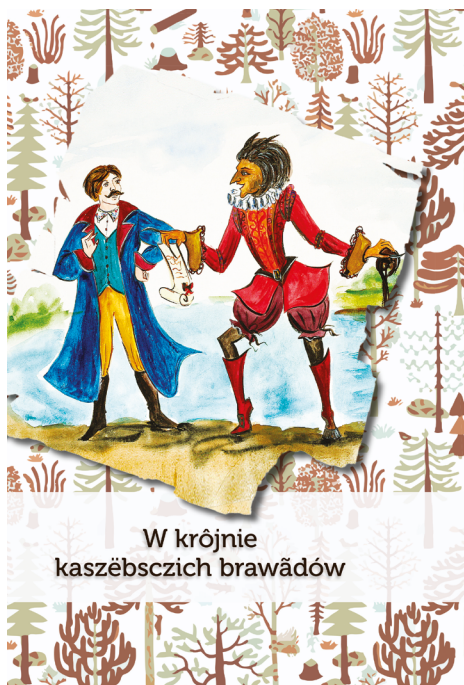
⁶ Zob. także Stanulewicz, 2014, 2015b.

⁷ Zob. spis zbiorów bajek, baśni i legend kaszubskich wydanych po roku 1945 w językach polskim, kaszubskim i innych w: Stanulewicz, 2015a.

książek w języku kaszubskim wzrosła. Tylko w takiej wersji językowej ukazały się między innymi *Pówiöstczi gduńsczé* Stana Bogdana (2002), *W krainie baśni i bajek kaszubskich* pod redakcją Bożeny Ugowskiej (2009, wznowienie pod tytułem *W krójnje kaszëbsczich brawãdów* — 2018) czy *Gduńsk. Basniowô stolëca Kaszub* Jerzego Sampa (2016, przeł. Grzegorz Schramke). Często publikowane są zbiory dwujęzyczne, na co niejednokrotnie wskazują tytuły — wśród nich możemy wyróżnić na przykład: *Legendsy Ziemi Wejherowskiej / Òpòwiednie Wejrowsczi Zemi* Teresy Lehmann, Bolesława Borka i Tomasza Żmuda-Trzebiatowskiego (2003, na kaszubski przeł. Stanisław Janke); *W wieczornej mgle. Niesamowite opowieści z Kaszub ze Słownika Sychty / W wieczórny dôce. Niestwòrzoné pówiöstczi z Kaszëbsczi ze Słowórza Zëchtë* (2004), *W świetle dnia. Anegdoty i bajki z Kaszub ze Słownika Sychty / Gòdczi i bójczi z Kaszëbsczi ze Słowórza Zëchtë* (2009) Grzegorza J. Schramkego; *Legendsy kaszubskie / Kaszëbsczé legeńdë* (1998, wydanie IV zmienione — 2010) i *Bursztynowy skarb. Podania z serca Kaszub* (2004, wydanie III *Bursztynowy skarb. Legendsy z serca Kaszub / Jantarowi skòrb. Legeńdë z serca Kaszëb* — 2018) Janusza Mamelskiego; *O chojnickich gawronach i inne legendy / Ò chònicczich gapach i jinszé legeńdë* Danuty Krystyny Sikorskiej (2010); *Òpòwiédz mie bójkã / Opowiedz mi bajkę...*, zawierający teksty wybrane przez Dušana-Vladislava Paždjerskiego i przetłumaczone przez Danutę Pioch (2010); *Baśnie / Brawãdë* Jana Drzeżdżona (2012).

Ukazują się drukiem również trójjęzyczne zbiory tekstów: *Legendsy Pomorza i Kaszub / Die Legenden von Pommern und Kaschuben / Òpòwiednie Pòmòrżó ë Kaszëbsczi* Doroty Abramowicz (2010); *Opowiedz mi bajkę 2 / Òpòwiédz mie bójkã / Tell me a fairy tale* w wyborze Danuty Pioch (2016), a także czterojęzyczne: *Aleja Legend Kaszubskich / Alejô Kaszëbsczich Legeńdów / Kashubian Legends' Avenue / Die Allee der Kaschubischen Legenden* Romana Drzeżdżona (2015). Jak wcześniej wspomniałam, autorzy proponują dzieciom lekturę współczesnych bajek, czego przykładami są *Kòmpùtrowé kròsniã. Pówiöstczi i wièrztczi dlô dzòtków* (2010) i *Mariolka i ji przigòdë* (2017) R. Drzeżdżona; *Bycio herbu Kasztan* (2017), *Bycio herbu Kasztan. Na zamku w Bytowiu / Bëtk na zómku w Bëtowie* (2018), *Bycio Herbu Kasztan. Na Gochach / Bëtk na Gòchach* (2019) i *Bycio herbu Kasztan. W Studzienicach / Bëtk w stëdnicczich stronach* (2020) Anny Gliszczyńskiej.

Z utworów realistycznych można wymienić następujące książki: *Mack* J. Mamelskiego (2016); serię książeczek o Weronce autorstwa Aleksandry i Dariusza Majkowskich: *Werónka w przedszkòlu* (2016), *Werónka nad mòrżã* (2017), *Werónka chce zwierzątkò* (2020) (również: *Werónka pòznówò kùlturã Kaszëb. Zesziwk do malënków i zabawë*, 2018; *Werónka pòznówò kùnszt na Kaszëbach. Zesziwk do malënków i zabawë*, 2018; *Werónka pòznówò rodã na Kaszëbach. Zesziwk do malënków i zabawë*, 2018); *Szorëm Òlë* Joanny Zorn-Szumilo (2016, przeł. Bożena Ugowska) oraz *Czerwòny gùzyczk* Ewy Drażkowskiej (2020, przeł. Iwona Makurat).

Wśród innych utworów prozatorskich na uwagę zasługują dokonane przez Aleksandrę i Dariusza Majkowskich adaptacje Biblii (*Mòja pierszò Bibliò. Stòri Testament w òbrózkach*, 2014; *Mòja pierszò Bibliò. Nowi Testament w òbrózkach*, 2019) oraz pierwszej części najstynniejszej powieści kaszubskiej *Przigòdë Remùsa. Na pùstkòwiu* (2020).

Wracając do bajek, baśni i legend, badacze zwracają uwagę na ich silne osadzenie w realiach regionu oraz często przewijające się w nich motywy i wątki — na przykład zapadły zamek, zaklęta królewna, pakt z diabłem, walka dobra ze złem — a także postaci realistyczne: (sprytna żona i sprytny parobek) oraz fantastyczne (krasnoludki, Stołemy, Smętek i wodne panny)⁸. Jak zauważa J. Samp, również dorośli czytelnicy mogą w legendach „rozszyfrowywać ich sens głębszy, przesłanie zawierające się w warstwie alegorii, przypowieści i aluzji” (2000, s. 5)⁹.

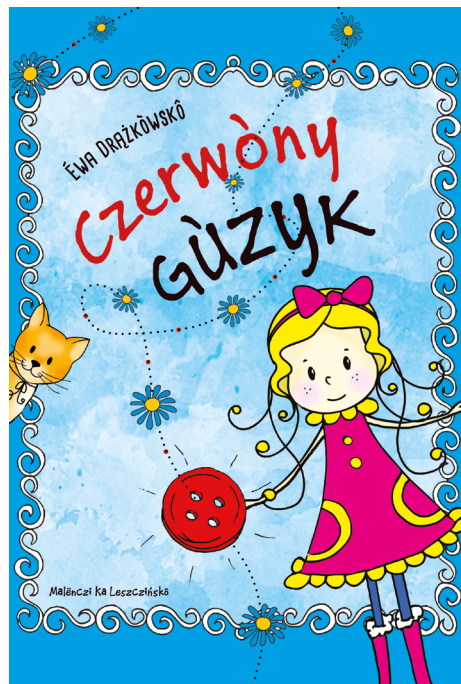
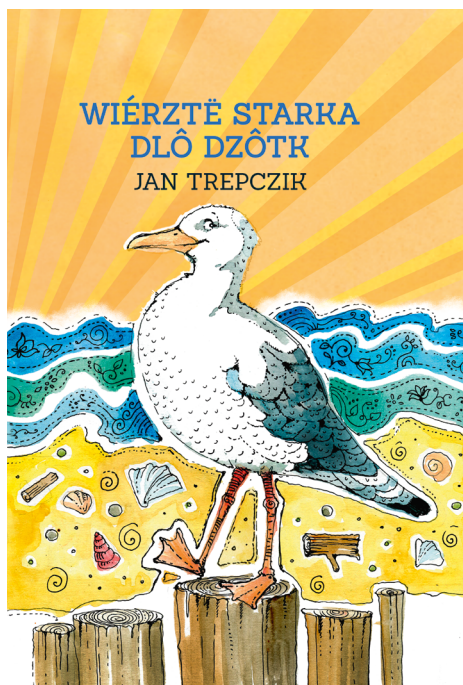
W przypadku liryki dosyć liczne grono poetów pisze dla dzieci po kaszubsku, o czym świadczy zbiór pod tytułem *Mësła dzecka. Antologió kaszëbsczich wiérztów dlò dzòtków i młodzëznë* pod redakcją Elżbiety i Eugeniusza Pryczkowskich (2001), zawierający 183 wiersze autorstwa 29 osób. Wcześniej, w latach siedemdziesiątych, osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku wydano następujące tomiki: *Uklòdk dlò dzòtk* Jana Trepczyka (1975, wznowienie zatytułowane *Wiérztë starka dlò dzòtk* — 2018); *Szadi Władi Alojzego Nagla* (1983); *Moja kotka — mój kot* Jana Piepki (1983, wznowienie w tomie *Mòje stronë. Utwory zebrane* — 2012) oraz *Żużónka jak mrzónka. Kołysanka z marzeń* (1984) i *Kròjczy pòjczy. Wiérztchi dlò dzecy* (1997) Stanisława Jankego — wznowione w jednym tomiku (*Żużónka jak mrzónka. Kołysanka z marzeń / Kròjczy pòjczy. Wiersze dla dzieci*, 2017). W XXI wieku ukazały się z kolei: *Trapë do nieba* (2006), *Dzén za dniã* (2008) i *A serce bije jedno...* (2009) Ewy Warmowskiej¹⁰; *Bòjczy kaszëbscé / Bajki kaszubskie* (2009) i *Żęcë dzecy / Życie dzieci. Kaszubskie wierszyki dla dzieci* (2012) J. Mamelskiego; *Dzeczynny czas* Eugeniusza Pryczkowskiego (2012); *Czë mùcha mò jãzëk* Tomasza Fopkego (2016).

Zawarte w tych zbiorach kaszubskie wiersze traktują o życiu codziennym dzieci, ich zabawach i zabawkach, cechach charakteru i zachowaniu oraz o języku kaszubskim i lokalnej tożsamości, a także o roślinach i zwierzętach, świętach, porach roku i krajobrazie regionu. Wśród tych utworów wyróżnić można między innymi bajeczki, modlitwy i kołysanki.

⁸ O bajkach, baśniach i legendach kaszubskich pisali między innymi Samp, 1975, 1976; Skotnicka, 1976, 2000; Ugowska, 2013; Stanulewicz, 2015a, 2015b, 2016; Linkner, 2016; Kalinowski, 2016; Kuik-Kalinowska, 2016. Zob. też zbiory materiałów konferencyjnych: *Materiały Ogólnopolskiej Sesji Naukowej pt. „Świat bajek, baśni i legend kaszubskich” (7–8 VI 1976)*, red. T. Bolduan i in. (1979, 1982); *Bajki, legendy i podania kaszubskie — dawniej i dziś. Materiały pokonferencyjne*, red. D.V. Paźdźerski (2016).

⁹ Zob. też Ugowska, 2013.

¹⁰ Publikacje te zawierają również wiersze dla dorosłych. Tomik z roku 2009 zawiera wybrane utwory z dwóch wcześniejszych zbiorów.

Dzieła dramatyczne opublikowane w języku kaszubskim często są opracowywane na potrzeby szkolnych przedstawień, na przykład zbiory *Obrôzci na binã* Idy Czai (2005) oraz *W krôjnie Grifa. Tëatrowé scenarniczi* Elżbiety Pryczkowskiej, Teresy Wejer i Doroty Formeli (2012), a także *Fantazje kaszubskie* Natalii Gołębskiej (2003) i *Bëtowsczé Strôszczi. Ôbrazë na binã* Aleksego Peplińskiego (2005).

Jeżeli chodzi o komiksy, pierwszy komiks historyczny dla dzieci po kaszubsku, zatytułowany *Szczeniã Swiãców*, autorstwa Jana Natrzecego¹¹ i zilustrowany przez Romana Kucharskiego, ukazał się w roku 2009, a sześć lat później opublikowano *Akademiô błotowëch zółwiów* Romana Kucharskiego i Mai Nowotnik w przekładzie Piotra Dziekanowskiego.

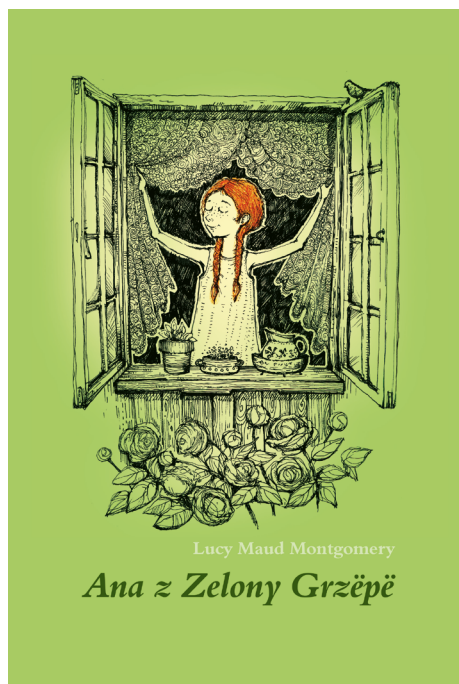
Zasygnalizowałam wcześniej, że w języku kaszubskim ukazują się tłumaczenia utworów dla dzieci (niektóre z nich już zostały wspomniane). Na przykład Tomasz Fopke przełożył z języka polskiego wiersze Juliana Tuwima i Jana Brzechwy: *Nôsnoźniészë wiërtzë dlô dzecy* (2013) i *Brzechwa dzecoma* (2014), zaś Zbigniew Jankowski przetłumaczył komiks Janusza Christy z serii *Kajko i Kokosz*, po kaszubsku znany jako *Na latowiskù* (2005). Z klasyki światowej po kaszubsku ukazały się: *Brzydkie kaczątko* w przekładzie Jaromiry Labuddy (*Brzëgnë Kôczë*, 1996); *Kubuś Puchatek* w tłumaczeniu Bożeny Ugowskiej (*Miedzwiodk Pufôtk*, 2015); *Ania z Zielonego Wzgórza*, przełożona przez Magdalenę Bobkowską (*Ana z Zelony Grzëpë*, 2017); *Mały książę*, przetłumaczony przez Macieja Bandura (*Môli princ*, 2018) oraz *Przygody Alicji w Krainie Czarów* w tłumaczeniu Mateusza Tytusa Meyera (*Przigrôdë Alicje w Cëdaczny Zemie*, 2021).

Wcześniej zaznaczyłam również, że niektóre z wydanych w poprzednim stuleciu utworów wznowiono w XXI wieku. Ich ponowna publikacja wymagała korekty pisowni według przyjętych w latach dziewięćdziesiątych XX wieku nowych zasad. Bywają one jednak kwestionowane przez niektóre piszące po kaszubsku osoby, na przykład przekład *Małego księcia* został przygotowany z wykorzystaniem innych reguł pisowni.

Obok tradycyjnych papierowych wersji książki dla dzieci po kaszubsku pojawiają się w formie audiobooków na płytach CD, towarzyszących niektórym publikacjom, na przykład *Legandy Ziemi Wejherowskiej / Ôpòwiednie Wejrowsczi Zemi, Ôpòwiedz mie bôjkã / Opowiedz mi bajkę...*, *Môja pierwsô Bibliô. Stôri Testament w ôbrôzkach*. Nagrania licznych utworów są dostępne również w internetowej Akademii Bajki Kaszubskiej (<http://akademiabajkikaszubskiej.pl/>, dostęp: 14.04.2021). *Bajki* Anny Łajming (1996), z narracją po polsku oraz dialogami po kaszubsku i w polskim przekładzie, wznowione zostały w roku 2014 w dwóch wersjach: jako książka tradycyjna i audiobook, a zapowiadana jest kolejna forma tej publikacji — aplikacja na iPada¹².

¹¹ Jón Natrzeci — pseudonim Piotra Dziekanowskiego.

¹² Informacja o wersjach książki: <http://bajkiannylajming.pl/> (dostęp: 14.06.2021).

CZYTELNICY — DZIECI UCZĄCE SIĘ KASZUBSKIEGO W SZKOLE

Truizmem jest stwierdzenie, że czytelnikami dziecięcych książek wydanych w języku kaszubskim są dzieci, jednak w przypadku języka zagrożonego — którego młode pokolenia często uczą się w szkole, a nie używają w domu — sytuacja jest specyficzna. Kaszubszczyzna była obecna w placówkach oświatowych przez kilkanaście lat, zanim oficjalnie została uznana za język. Pierwsze lekcje kaszubskiego odbyły się w 1991 roku w szkole podstawowej w Głodnicy i Kaszubskim Liceum Ogólnokształcącym w Brusach. W pierwszej z tych szkół kaszubskiego uczyło się wtedy 20 dzieci, a w drugiej – 60 licealistów. Liczba uczniów zainteresowanych nauką tego języka wzrastała praktycznie rok w rok. W roku szkolnym 2020/2021 na lekcje kaszubskiego uczęszczało 20 630 uczniów szkół podstawowych, a także 1128 uczniów szkół ponadpodstawowych, czterech uczniów szkół specjalnych i 358 przedszkolaków (Richert i Watkowski, 2020, s. 33)¹³.

Przed utworami dla dzieci, wydawanymi nierzadko na potrzeby procesu dydaktycznego (o czym świadczą niektóre dwujęzyczne wydania, zamieszczone w wybranych książkach słowniczkach kaszubsko-polskie czy wykorzystanie dzieł literackich w podręcznikach)¹⁴, stawia się misję nie tylko samego nauczania języka, ale i jego utrzymania. Informacja o pierwszej publikacji z serii *Bycio herbu Kasztan*, zamieszczona na stronie internetowej księgarni Kaszubska Książka (a pochodząca ze wstępu napisanego przez Ryszarda Sylkę, burmistrza Bytowa), nie pozostawia wątpliwości, że jest ona adresowana do dzieci, które uczą się kaszubskiego i mogą nie zrozumieć pewnych jej fragmentów:

Drogie dzieci,

czy znacie tajemniczych mieszkańców bytowskiego zamku? A może chcielibyście poznać niezwykłą historię pojawienia się zagadkowych przybyszy? Jeśli tak, to koniecznie przeczytajcie to opowiadanie.

[..]

Książka została napisana w języku kaszubskim, ponieważ zależy nam, abyście mieli żywy kontakt z tym pięknym językiem i kulturą naszego regionu. Tekst w języku polskim zapisany mniejszą czcionką na każdej stronie, tak aby nie odrywać wzroku od czytanego opowiadania, ma ułatwić zrozumienie tekstu. Pomocny może okazać się także słowniczek (Sylka, 2017).

¹³ Edukacją kaszubską zajmuje się spore grono badaczy, a także nauczycieli-praktyków. Zob. między innymi Bobrowski, 1996; Kossak-Główniczewski, 1996; Breza, 2001; Mistarz, 2014; Kożyczkowska, Makurat, Mistarz, Rembalski, 2017; Obracht-Prondzyński, Pomierska, Grzędzicki, 2019. Zob. także tomy zbiorowe: *Edukacja regionalna mniejszości narodowych i etnicznych. Z wybranych rozwiązań edukacyjnych Białorusinów, Fryzów, Niemców, Sami i Kaszubów*, red. K. Kossak-Główniczewski (1999); *Edukacja kaszubska. Tradycje, aktualność, perspektywy*, red. A. Kuik-Kalinowska, D. Kalinowski (2012); *Edukacja kaszubska*, red. R. Mistarz (2018).

¹⁴ O wykorzystaniu literatury w nauczaniu języka kaszubskiego piszą między innymi Baska-Borzyszkowska, 2007; Gruzca, 2007; Linkner, 2007; Pomierska, 2016.

Dzieci są zachęcane do czytelnictwa nie tylko przez nauczycieli podczas lekcji kaszubskiego, ale także przez organizatorów konkursów, na przykład Méster Bělnégò Czětaniò i Kaszėbsczė Diktando „Piszã pò kaszėbskù — Królewionka w Pałacu”, które wykorzystują teksty literackie. Organizowane są również inne imprezy kulturalne dla dzieci, w tym Kaszubskie Bajania, czy też spotkania z pisarzami w szkołach i bibliotekach. Warte uwagi są też oddolne inicjatywy, takie jak „Czėtòj dzecóm pò kaszėbskù”, prowadzona w mediach społecznościowych (Facebook i YouTube).

LISTY BESTSELLERÓW KSIĘGARNI KASZUBSKA KSIĄŻKA I KSIĘGARNI KASZUBSKO-POMORSKIEJ CZEC

Książki dla dzieci po kaszubsku wydawane są głównie przez Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie w Gdańsku, a także przez inne lokalne wydawnictwa, między innymi Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie, Bibliotekę Publiczną Gminy Wejherowo im. Aleksandra Labudy w Bolszewie, Wydawnictwo Region z Gdyni, Wydawnictwo Oskar z Gdańska, Rost (obecnie pod nazwą Pryczkowscy. Akademia Kaszubska) z Banina czy Majkowsczi — Dariusz Majkowski z Nadola. Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie prowadzi w Gdańsku stacjonarną księgarnię, a także jej internetową wersję — Kaszubską Książkę (<https://kaszubskaksiążka.pl/>, dostęp: 14.04.2021), sprzedającą nie tylko wydane przez zrzeszenie publikacje, ale również książki innych oficyn. Równie bogatą ofertę literatury kaszubskiej i pomorskiej prezentuje Księgarnia Kaszubsko-Pomorska Czec w swojej stacjonarnej placówce (w Gdyni) i na stronie internetowej (czec.pl, dostęp: 14.04.2021). Są to jedyne dwie duże księgarnie na Pomorzu, które specjalizują się w lokalnej twórczości. Książki po kaszubsku można również kupić w innych — nielicznych — miejscach, jednak oferują one znacznie mniejszy wybór niż dwie wspomniane firmy.

Kaszubska Książka podaje na bieżąco listę najlepiej sprzedających się pozycji za pośrednictwem internetu (<https://kaszubskaksiążka.pl/bestsellery>, dostęp: 14.04.2021). Czołówka tego zestawienia świadczy o tym, że najczęściej kupowanymi książkami są podręczniki do nauki kaszubskiego — w pierwszej dziesiątce znalazło się aż siedem publikacji dydaktycznych (dane z 14 kwietnia 2021 roku). Jeżeli weźmiemy pod uwagę pierwszych 100 pozycji na liście, wśród nich zdecydowanie dominują właśnie podręczniki, jak również inne materiały dydaktyczne, a poza nimi często kupowana jest też literatura dla dzieci. Tabela 1 przedstawia klasyfikację stu najczęściej kupowanych książek i innych produktów. Niektóre z nich można zakwalifikować do dwóch różnych kategorii, na przykład gry — ze względu na swój edukacyjny charakter — mogłyby znaleźć się również w grupie

z materiałami dydaktycznymi. Ponadto starsze dzieci z powodzeniem mogą włączyć do swoich biblioteczek wiele popularnonaukowych dzieł lub też fragmenty najślynniejszej kaszubskiej powieści, nie wspominając o młodzieży, która może czytać większość (jeśli nie wszystkie) pozycji przeznaczonych dla dorosłych.

Tab. 1. Rozkład typów produktów na liście bestsellerów Kaszubskiej Książki — pierwsze 100 pozycji

Pozycja w rankingu	Typ produktu	Frekwencja
1.	Podręczniki i inne materiały dydaktyczne	22
2.	Książki — literatura dla dzieci po kaszubsku	14
3.	Książki o tematyce historycznej (przeważnie po polsku)	11
4–5.	Słowniki	6
	Wzory haftu kaszubskiego	6
6–7.	Gry i puzzle	5
	Książki — teksty religijne (po kaszubsku)	5
8–10.	Książeczki do kolorowania	4
	Książki — literatura dla dorosłych (po kaszubsku i po polsku)	4
	Książki o tematyce etnograficznej (po polsku)	4
11–12.	Książki — biograficzne (po polsku)	3
	Płyty CD	3
13–16.	Kartki	2
	Książki o tematyce językoznawczej (po kaszubsku i polsku)	2
	Książki o tematyce literaturoznawczej (po polsku i kaszubsku)	2
	Tekstylia	2
17–21.	Czasopismo	1
	Flaga	1
	Kalendarz	1
	Naklejka	1
	Zabawka	1
Ogółem		100

Źródło: opracowanie własne na podstawie listy bestsellerów Kaszubskiej Książki, <https://kaszubskaksiążka.pl/bestsellery> — stan na 14 kwietnia 2021 roku.

Jak pokazują dane z tabeli 1, czternaście ze stu pozycji reprezentuje literaturę dla dzieci, natomiast utwory dla dorosłych w pierwszej setce listy pojawiają się jedynie czterokrotnie — przy czym trzy z nich to różne wydania wspomnianej wcześniej powieści Majkowskiego *Życie i przygody Remusa* (dwa po kaszubsku i jedno po polsku), a czwarta to komiks. Zatem na liście bestsellerów faktycznie znajdują się jedynie dwa dzieła w języku kaszubskim przeznaczone dla dojrzałego czytelnika.

Oprócz obecności w pierwszej setce liczy się najwyższa pozycja w rankingu — jak już wspomniałam, pierwsze lokaty zajęły podręczniki. W przedstawionym w tabeli 2 rankingu książka po kaszubsku dla dzieci — część serii o Weronce — zajmuje tutaj z najwyższą, piętnastą, pozycję na liście bestsellerów czwarte miejsce, natomiast publikacja w tym języku dla dorosłych — komiks w atrakcyjnej cenie (5 złotych) — notowana w głównym zestawieniu na 25. miejscu — tutaj znalazła się na siódmej pozycji.

Tab. 2. Najwyższe pozycje najpopularniejszych typów produktów na liście 100 bestsellerów Kaszubskiej Książki

Pozycja w rankingu	Typ produktu	Najwyższa pozycja na liście bestsellerów
1.	Podręczniki i inne materiały dydaktyczne	1
2.	Wzory haftu kaszubskiego	8
3.	Gry i puzzle	11
4.	Książki — literatura dla dzieci po kaszubsku	15
5.	Książki o tematyce historycznej (przeważnie po polsku)	16
6.	Słowniki	23
7.	Książki — literatura dla dorosłych (po kaszubsku i po polsku)	25
8.	Książki — teksty religijne (po kaszubsku)	27
9.	Książeczki do kolorowania	41
10.	Książki o tematyce etnograficznej (po polsku)	69

Źródło: opracowanie własne na podstawie listy bestsellerów Kaszubskiej Książki, <https://kaszubskaksiążka.pl/bestsellery> — stan na 14 kwietnia 2021 roku.

Przeliczyłam także średnie pozycje dziesięciu najpopularniejszych typów produktów (zob. tabela 3). Taka lista rankingowa jednak nie oddaje rzeczywistej sytuacji czytelnictwa, gdyż wiadomo, że sprzedaż podręczników utrzymuje się

w skali rocznej na stałym poziomie (mimo że wiele z nich jest dostępnych za darmo na stronie Skarbnicy Kaszubskiej — <http://skarbnicakaszubska.pl/podreczniki/>, dostęp: 14.04.2021), a na przykład nowo opublikowane książki dla dzieci znajdują się — przynajmniej początkowo — poza pierwszą setką. Ponadto można się zastanowić nad celowością brania pod uwagę pozycji o niskiej frekwencji na liście bestsellerów. Prawdopodobnie bardziej miarodajne tutaj byłoby przeliczenie średnich pozycji w rankingu wszystkich produktów dostępnych w sklepie w danym czasie, chociaż i w tym przypadku nie uniknie się wątpliwości, które przedstawiam w kolejnej, ostatniej, części artykułu.

Tab. 3. Średnie pozycje najpopularniejszych typów produktów na liście 100 bestsellerów Kaszubskiej Książki

Pozycja w rankingu	Typ produktu	Średnia pozycja na liście bestsellerów
1.	Podręczniki i inne materiały dydaktyczne	25,82
2.	Gry i puzzle	33,80
3.	Słowniki	41,33
4.	Wzory haftu kaszubskiego	41,83
5.	Książeczki do kolorowania	58,25
6.	Książki — literatura dla dorosłych (po kaszubsku i po polsku)	59,75
7.	Książki — literatura dla dzieci po kaszubsku	61,86
8.	Książki — teksty religijne (po kaszubsku)	62,80
9.	Książki o tematyce historycznej (przeważnie po polsku)	64,36
10.	Książki o tematyce etnograficznej (po polsku)	84,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie listy bestsellerów Kaszubskiej Książki, <https://kaszubskaksiążka.pl/bestsellery> — stan na 14 kwietnia 2021 roku.

Przedstawione powyżej dane dotyczą tylko sprzedaży online. Z informacji uzyskanych od Anny Dunst, dyrektor Wydawnictwa Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego¹⁵, proporcje między różnymi rodzajami sprzedanych książek w księgarni stacjonarnej są podobne — w tradycyjnej dystrybucji najpopularniejsze są również podręczniki do nauki języka kaszubskiego, a literatura dla dzieci sprzedaje się lepiej niż ta dla dorosłych czytelników. Zrzeszenie sprzedaje swoje

¹⁵ Rozmowa telefoniczna i korespondencja elektroniczna z Anną Dunst, dyrektor Wydawnictwa Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, 13–14 lipca 2021 roku.

książki od niedawna między innymi przez Allegro, gdzie najczęściej kupowane są wzory haftu kaszubskiego.

Księgarnia Kaszubsko-Pomorska Czec nie publikuje na swojej stronie internetowej listy bestsellerów. Zestawienie dziesięciu najlepiej sprzedających się w ostatnim półroczu książek otrzymałam od Andrzeja Buslera¹⁶. Dominują na niej przewodniki i mapa (pozycje w rankingu: 2, 3, 7, 8) oraz książki traktujące o pomorskiej historii i architekturze (pozycje: 1, 6, 10). Pozostałe książki to *Gniazdo Gryfa. Słownik kaszubskich symboli, pamięci i tradycji kultury* — przygotowane przez grupę naukowców z Uniwersytetu Gdańskiego i innych ośrodków kompendium wiedzy o Kaszubach pod redakcją Cezarego Obracht-Prondzyńskiego (pozycja 4), zbiór opowiadań po polsku dla dorosłych czytelników (pozycja 9) oraz jedyna w tym zestawieniu książka po kaszubsku (a dokładniej po kaszubsku i po polsku) — przeznaczona właśnie dla dzieci — *Legendy kaszubskie / Kaszëbsczé legenďe* Janusza Mamelskiego (pozycja 5).

POPULARNOŚĆ KSIĄŻEK W JĘZYKU KASZUBSKIM WŚRÓD CZYTELNIKÓW KORZYSTAJĄCYCH Z BIBLIOTEK W GDYNI, GDAŃSKU I WEJHEROWIE

Korespondencja i rozmowy przeprowadzone z pracownikami bibliotek z tych trzech miast wykazały, że literatura w języku kaszubskim przeznaczona dla dorosłych nie cieszy się dużą popularnością, jednak książki dla dzieci pisane w tym języku na ogół są częściej wypożyczane.

Według informacji udzielonej przez Grzegorza Grzenkowicza, starszego kustosa w Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Josepha Conrada-Korzeniowskiego w Gdańsku¹⁷, czytelnicy rzadko sięgają po kaszubską literaturę dla dorosłych, natomiast „trochę lepiej” wygląda sytuacja w przypadku bajek i legend, wśród których najczęściej wypożyczane są *Ôpòwiédz mie bôjkã / Opowiedz mi bajkę...*, *Opowiedz mi bajkę 2 / Ôpòwiédz mie bôjkã / Tell me a fairy tale*, *Legendy kaszubskie / Kaszëbsczé legenďe* Janusza Mamelskiego oraz *Bajki i bajeczki / Bôjczy i bôjeczchi* Alojzego Nagla.

Z księgozbioru Kaszubskiego Forum Kultury w Gdyni, jak wynika z danych dostarczonych przez Aleksandrę Majkowską i Renatę Gleinert¹⁸, osiem na dzie-

¹⁶ Korespondencja elektroniczna z Andrzejem Buslerem z Księgarni Kaszubsko-Pomorskiej Czec, 15 lipca 2021 roku.

¹⁷ Korespondencja elektroniczna z Grzegorzem Grzenkowiczem z Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Josepha Conrada-Korzeniowskiego w Gdańsku, 15 lipca 2021 roku.

¹⁸ Rozmowa telefoniczna i korespondencja elektroniczna z Aleksandrą Majkowską z Kaszubskiego Forum Kultury, 15–16 i 18 lipca 2021 roku.

się wypożyczanych tytułów wydanych po kaszubsku to publikacje dla młodych czytelników. Najpopularniejszymi książkami okazały się *Werónka w przedszkolu*, *Werónka nad mòrzã* i *Môja pierwszô Bibliô. Stôri Testament w ôbrôzkach* Aleksandry i Dariusza Majkowskich oraz *Brzechwa dzecoma* w przekładzie Tomasza Fopkego. Po książki napisane kaszubszczyzną sięgają uczestnicy kursu tego języka (osoby dorosłe) prowadzonego w Kaszubskim Forum Kultury, a także nauczyciele — między innymi na potrzeby konkursów dla uczniów.

Natomiast w Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Aleksandra Majkowskiego w Wejherowie — jak stwierdziły Danuta Loewenau z Wypożyczalni dla Dorosłych i Anna Kałużniak z Wypożyczalni dla Dzieci — literatura w języku kaszubskim, zarówno dla dzieci, jak i dla dorosłych, jest „wypożyczana sporadycznie”¹⁹.

DYSKUSJA, WNIOSKI I KIERUNKI PRZYSZŁYCH BADAŃ

Listy bestsellerów z pewnością nie odzwierciedlają dokładnie stanu czytelnictwa wśród dzieci i dorosłych sięgających po utwory literackie w języku kaszubskim. Często na nich można znaleźć pozycje, które zostały wydane stosunkowo niedawno i w danej chwili są dostępne w księgarni. Może się zdarzyć, że bestsellerowa książka właśnie się wyprzedła i z tego powodu zniknęła z zestawienia. Co nam zatem mówią tego typu wykazy? Po pierwsze, na rynku ukazuje się więcej literatury pięknej po kaszubsku dla dzieci niż dla dorosłych — co oczywiście można także wywnioskować z oferty księgarń. Po drugie, sprzedaje się więcej książek dla dzieci. Po trzecie, jeśli tak się mają sprawy, popyt na książki dla dzieci musi znacznie przewyższać popyt na książki dla dorosłych (choć należy tu zaznaczyć, że wiele z tych pierwszych jest wydawanych dzięki grantom ministerialnym). Sytuacja ta jest z pewnością związana z potrzebami edukacyjnymi. Nawet jeżeli weźmiemy pod uwagę te obserwacje, możemy jednak mówić o pewnych tendencjach. Listy najpopularniejszych pozycji — chociażby pośrednio — zaświadczenia, że głównymi czytelnikami literatury pięknej po kaszubsku są dzieci. Dane uzyskane od bibliotekarzy z Gdańska i Gdyni potwierdzają to spostrzeżenie, przy czym w tych miastach języka kaszubskiego uczy się o wiele mniej dzieci niż na przykład w powiecie kartuskim (Richert i Watkowski, 2020, s. 33).

Oczywiście pełniejszy obraz sytuacji dałoby przeanalizowanie dokładniejszych danych dotyczących źródeł pozyskiwania lektur, przy wzięciu pod uwagę większej liczby bibliotek (w tym szkolnych) ze wszystkich powiatów województwa pomorskiego (lub tylko tych, w których kaszubski nauczany jest w szkołach — a takie stanowią zdecydowaną większość — zob. Richert i Watkowski,

¹⁹ Korespondencja elektroniczna z Danutą Loewenau i Anną Kałużniak z Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Aleksandra Majkowskiego w Wejherowie, 16 lipca 2021 roku.

2020, s. 33), zasoby prywatne (pożyczanie od znajomych i rodziny) i internetowe. W sieci oprócz podręczników dostępnych jest za darmo wiele przeznaczonych dla dzieci utworów literackich w języku kaszubskim (w tym niektórych spośród obecnych na liście bestsellerów Kaszubskiej Książki), drukowanych wcześniej w dodatku edukacyjnym „Najô Ûczba” do miesięcznika „Pomerania”, który jest publikowany również na stronie Skarbnicy Kaszubskiej (<http://skarbnicakaszubska.pl/najo-uczba/>, dostęp: 14.04.2021), lub zamieszczanych w formie nagrań na wspomnianej wcześniej stronie Akademii Bajki Kaszubskiej (<http://akademiabajkikaszubskiej.pl/bajki>, dostęp: 14.04.2021), a także wydawanych na płytach CD przy okazji corocznego festynu Kaszubskie Bajania. Teksty te można znaleźć też w bibliotekach cyfrowych. Ponadto można przeprowadzić badania wśród samych dzieci, mające na celu określenie stanu czytelnictwa, jak również recepcję utworów literackich w języku kaszubskim — na ile ciekawe treści czy atrakcyjna szata graficzna książek przyciągają młodych czytelników. Mogłyby one także opowiedzieć badaczom, jak korzystają z dwujęzycznych edycji utworów — czy czytają obie wersje, czy tylko jedną z nich i którą; czy czytając wersję kaszubską, sprawdzają w części polskiej znaczenie nieznanymi słów itp.

Kaszubski należy do licznej grupy języków zagrożonych wyginieciem (zob. między innymi Austin i Sallabank, 2011; Filipović i Pütz, 2016; Grenoble i Whaley, 2006; Pütz i Mundt, 2016; Sallabank, 2013). Jednym z kluczowych czynników przyczyniających się do powstrzymania tego rodzaju niekorzystnych procesów jest z pewnością nauczanie w szkole języka i powiązanej z nim kultury. Teksty kultury — przede wszystkim utwory literackie dla dzieci — nie tylko wspomagają podtrzymanie wymierającego języka, ale także pokazują uczniom bogactwo i atrakcyjność lokalnej, rodzimej kultury.

Z socjolingwistycznego punktu widzenia zwiększająca się z roku na rok liczba publikacji w języku kaszubskim dla dzieci, a co za tym idzie, wzrost liczby młodych czytelników, jest niewątpliwie pozytywnym zjawiskiem w kontekście zagrożenia, jakie stwarza przerwanie międzypokoleniowej transmisji języka, obserwowane w wielu kaszubskich rodzinach. Wzrost zainteresowania literaturą wydawaną w lokalnym języku warunkuje przede wszystkim edukacja, sprzyjają mu również konkursy i inne imprezy kulturalne propagujące czytelnictwo, inicjatywy oddolne w mediach społecznościowych, a także dostępność tekstów i nagrań w Internecie.

Patrząc szerzej na zagadnienie literatury tworzonej w językach zagrożonych, przeprowadzenie badań porównawczych, obejmujących aspekty ilościowe i jakościowe publikacji tekstów pisanych dla dzieci w językach mniejszościowych (także przekładów) i czytelnictwa — w kontekście stopnia zagrożenia i zastosowanych rozwiązań edukacyjnych — umożliwiłoby wymianę doświadczeń i znalezienie skutecznych rozwiązań w danych sytuacjach socjolingwistycznych.

BIBLIOGRAFIA

- Austin, P., Sallabank, J. (Red.). (2011). *The Cambridge Handbook of Endangered Languages*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Baska-Borzyszkowska, F. (2007). Kaszëbskò lëteratura w nauczanim strzédny szkòlë na spòdlim Kaszëbszczégò Liceùm Òglowòsztolcącégò w Brusach. W: Z. Zielonka (Red.), *Literatura kaszubska w nauce, edukacji, życiu publicznym* (ss. 55–60). Gdańsk: Instytut Kaszubski.
- Bądkowski, L. (2006). *Zarys historii literatury kaszubskiej*. Gdańsk: Oficyna Czeć (pierwodruk — 1959).
- Bobrowski, W. (1996). *Kaszubska szkoła na Głodnicy. Szansa i nadzieja wyzwolenia*. Głodnica-Gdynia: Region.
- Bolduan, T. i in. (Red.). (1979). *Materiały Ogólnopolskiej Sesji Naukowej pt. „Świat bajek, baśni i legend kaszubskich” (7–8 VI 1976)*, cz. 1. Wejherowo: Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej.
- Bolduan, T. i in. (Red.). (1982). *Materiały Ogólnopolskiej Sesji Naukowej pt. „Świat bajek, baśni i legend kaszubskich” (7–8 VI 1976)*, cz. 2. Wejherowo: Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej.
- Borzyszkowski, J. (2011). *O historii literatury kaszubskiej i jej twórcach*. Gdańsk: Instytut Kaszubski.
- Breza, E. (2001). Język kaszubski w życiu i w szkole. *Języki Obce w Szkole*, 45/6 (numer specjalny *Nauczanie języków mniejszości narodowych i etnicznych*), 224–225.
- Cybulski, M. (2006). Praktyczne aspekty Ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (6 I 2005. Dz.U. 2005 Nr 17 poz. 141.). W: J. Treder (Red.), *Kaszubszczyzna w przeszłości i dziś: Praca zbiorowa / Kaszëbizna dówni ë dzys* (ss. 63–72). Warszawa: Retro-Art.
- Drzeżdżon, J. (1986). *Współczesna literatura kaszubska. 1945–1980*. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza.
- Filipović, L., Pütz, M. (Red.). (2016). *Endangered Languages and Languages in Danger: Issues of Documentation, Policy, and Language Rights*. Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins.
- Grenoble, L.A., Whaley L.J. (2006). *Saving Languages: An Introduction to Language Revitalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Grucza, E. (2007). Literackie teksty kaszubskie i nauka kaszubszczyzny w szkołach podstawowych. Oczekiwania — programy — praktyka dydaktyczna. W: Z. Zielonka (Red.), *Literatura kaszubska w nauce, edukacji, życiu publicznym* (ss. 45–51). Gdańsk: Instytut Kaszubski.
- Grzędzicki, Ł. (2005). Język kaszubski w ustawie. *Pomerania*, 1, 10–11.
- Kossak-Głównzewski, K. (1996). *Szkice z edukacji regionalnej. Europa. Regiony. Kaszuby*. Głodnica-Rumia: Wydawnictwo Rumina.
- Kossak-Głównzewski, K. (Red.). (1999). *Edukacja regionalna mniejszości narodowych i etnicznych. Z wybranych rozwiązań edukacyjnych Białorusinów, Fryzów, Niemców, Sami i Kaszubów*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Kożyczkowska, A. (2019). *Kaszubszczyzna. Pedagogicznie o języku i tożsamości*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Kożyczkowska, A., Makurat, H., Mistarż, R., Rembalski, T. (2017). *Teoretyczne konteksty edukacji kaszubskiej z programem nauczania*. Gdynia: Region.
- Kuik-Kalinowska, A. (2011). *Tateczëzna. Literackie przestrzenie Kaszub*. Gdańsk-Słupsk: Instytut Kaszubski, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej.

- Kuik-Kalinowska, A., Kalinowski, D. (2017). *Literatura kaszubska. Rekonesans / Kaszëbskô lëteratura. Wëzdrzëñë*. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, Instytut Kaszubski.
- Kuik-Kalinowska, A., Kalinowski, D. (Red.). (2012). *Edukacja kaszubska. Tradycje, aktualność, perspektywy*. Gdańsk-Słupsk: Zarząd Główny Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, Akademia Pomorska.
- Linkner, T. (1996). *Heroiczna biografia Remusa. W zwierciadle mitu i kaszubskich wierzeń*. Gdańsk: Oficyna Czec.
- Linkner, T. (2007). Kaszubskie „lektury obowiązkowe” w szkołach (postulaty). W: Z. Zielonka (Red.), *Literatura kaszubska w nauce, edukacji, życiu publicznym* (ss. 69–79). Gdańsk: Instytut Kaszubski.
- Mistarz, R. (2014). Dokonania i wyzwania edukacji kaszubskiej. *Edukacja Pomorska*, 64–65, 5–8.
- Mistarz, R. (Red.). (2018). *Edukacja kaszubska*. Gdańsk: Centrum Edukacji Nauczycieli.
- Obracht-Prondzyński, C., Pomierska, J., Grzędzicki, Ł. (2019). *Kaszubi w III RP. Polityka, prawo, edukacja, tożsamość / Kaszëbi w III RP. Pòlityka, prawò, edukacjò, juwernota*. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, Instytut Kaszubski.
- Paźdjerski, D.V. (Red.). (2016). *Bajki, legendy i podania kaszubskie — dawniej i dziś. Materiały pokonferencyjne*. Gdańsk-Wejherowo: Nadbałtyckie Centrum Kultury, Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej.
- Pomierska, J. (2016). Bajka kaszubska w edukacji. Podsumowanie projektu dydaktycznego *Zwykle niezwykle — w krainie bajek kaszubskich*. W: D.V. Paźdjerski (Red.), *Bajki, legendy i podania kaszubskie — dawniej i dziś. Materiały pokonferencyjne* (ss. 125–153). Gdańsk-Wejherowo: Nadbałtyckie Centrum Kultury, Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej.
- Popowska-Taborska, H. (2006). Duchowne pieśni D. Marcina Luthera. W: J. Treder (Red.), *Język kaszubski. Poradnik encyklopedyczny*, wyd. 2 poprawione i poszerzone (ss. 51–52). Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Oficyna Czec.
- Pütz, M., Mundt, N. (Red.). (2016). *Vanishing Languages in Context: Ideological, Attitudinal and Social Identity Perspectives*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Sallabank, J. (2013). *Attitudes to Endangered Languages: Identities and Policies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Samp, J. (1975). Baśnie z rodowodem. *Pomerania*, 4, 48–49.
- Samp, J. (1976). Kamienny baśniokrąg Pomorza. *Pomerania*, 5, 36–39.
- Sikora, A.R. (2009). *Teksty biblijne w najstarszych zabytkach piśmiennictwa kaszubskiego (XVI–XVIII w.)*. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Wydział Teologiczny.
- Skotnicka, G. (1976). Baśnie, podania i legendy kaszubskie w zbiorach dla dzieci. *Pomerania*, 6, 30–34.
- Skotnicka, G. (1978). Znaczenie baśni regionalnych na przykładzie tekstów o morzu i wybrzeżu. W: H. Skrobiszewska (Red.), *Baśń i dziecko* (ss. 90–109). Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza.
- Skotnicka, G. (2000). Rola baśni, legend i podań kaszubskich w kształtowaniu stosunku dzieci i młodzieży do małej ojczyzny. W: J. Borzyszkowski (Red.), *Literatura kaszubska — książka, twórca i biblioteka. Materiały z sesji naukowej w Luzinie 22 V 1998* (ss. 83–93). Gdańsk: Instytut Kaszubski.
- Stanulewicz, D. (2014). Kulturowa tożsamość książki kaszubskiej. W: A. Cisko, A. Łuszpak (Red.), *Kulturowa tożsamość książki* (ss. 87–98). Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Stanulewicz, D. (2015a). Klasyfikacja kaszubskich książek dla dzieci. W: E. Komorowska, E. Panter, D. Stanulewicz, J. Mechliński (Red.), *Książka dobrem kultury i źródłem wiedzy* (ss. 89–120). Szczecin: Volumina.pl Daniel Krzanowski.

- Stanulewicz, D. (2015b). Kulturowa tożsamość kaszubskiej książki dla dzieci. W: E. Komorowska, E. Panter, D. Stanulewicz, J. Mechliński (Red.), *Książka dobrem kultury i źródłem wiedzy* (ss. 121–132). Szczecin: Volumina.pl Daniel Krzanowski.
- Stanulewicz, D. (2016). Barwy bajki kaszubskiej. W: D.V. Paźdzjerski (Red.), *Bajki, legendy i podania kaszubskie – dawniej i dziś. Materiały pokonferencyjne* (ss. 85–107). Gdańsk-Wejherowo: Nadbałtyckie Centrum Kultury, Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej.
- Treder, J. (2005). *Historia kaszubszczyzny literackiej. Studia*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Treder, J. (2006a). Ceynowa Florian Stanisław Wenancjusz. W: J. Treder (Red.), *Język kaszubski. Poradnik encyklopedyczny*, wyd. 2 poprawione i poszerzone (ss. 35–41). Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Treder, J. (2006b). Majkowski Aleksander. W: J. Treder (Red.), *Język kaszubski. Poradnik encyklopedyczny*, wyd. 2 poprawione i poszerzone (ss. 156–158). Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Ugowska, B. (2013). Między prawdą a legendą — w opowieści zakłète pamiętki kultury materialnej Kaszub. *Biuletyn Radzëznë Kaszëbsczëgò Jãzëka / Biuletyn Rady Języka Kaszubskiego*, 7, 297–306.

DANUTA STANULEWICZ

CHILDREN'S LITERATURE IN THE KASHUBIAN LANGUAGE: BOOKS AND THEIR READERS

Summary

Kashubian, officially recognized as a regional language in 2005, has a long literary tradition dating back to 1586, when Szimón Krofey, a Lutheran pastor, translated a book of religious songs from German into Kashubian and published it in Gdańsk.

The aim of this paper is to present a brief overview of children's literature in Kashubian and of its readers. As in the case of children's literature written in other languages, some of its sources are found in folk texts. Today, literary works for children published in Kashubian include not only folk fairy tales and legends, but also modern fantastic and realistic stories as well as plays and poems.

The target readers are children learning Kashubian at school, frequently employing Polish at home in conversations with their parents and siblings. Children's Kashubian literature, often published for educational purposes (as evidenced by bilingual editions of some books, Kashubian-Polish dictionaries included in some other books and the use of literary texts in coursebooks), has a special mission which is not only teaching the language, but also preserving it. It should be noted, however, that some families speak Kashubian at home and parents encourage their children to read books in their mother tongue. Social media campaigns, such as "Czëtôj dziecóm pò kaszëbskù" (Read to Your Children in Kashubian), are worth mentioning here.

The paper also presents lists of best sellers at two bookshops: online Kaszubska Książka and Księgarnia Kaszubsko-Pomorska Czec, as well as observations made by librarians working in Gdynia, Gdańsk and Wejherowo. The lists and observations demonstrate that children's literature in Kashubian happens to be much more popular than Kashubian literary works for adults.

KEY WORDS: Kashubian language, endangered languages, children's literature, promoting readership, lists of best sellers, observations of librarians